

PROKOP, Daniel. *Dynamika sociálního vyloučení v České republice: Nerovné šance ve vzdělávání*. Praha, 2022. 124 s. Disertační práce (Ph.D.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií. Katedra sociologie. Školitel: doc. Milan Tuček

Abstrakt

Kumulativní disertační práce obsahuje tři samostatné články, které se zabývají tématem vzdělanostních nerovností v České republice. První článek vychází z tradice výzkumů vzdělanostních tranzic a sociální a kulturní reprodukce a mobility. Analyzuje souvislost kulturního, sociálního, lidského a ekonomického kapitálu rodičů a úspěšnosti dětí ve třech vzdělanostních tranzicích. Článek ukazuje, že rodičovské kapitály a sociální status hrají v souladu s teorií efektivně udržované nerovnosti (EMI) celkově silnou roli zejména při výběru typu středoškolského vzdělání. Detailnější pohled ale naznačuje, že lidský kapitál a chudoba rodičů souvisí s neúspěšností na počátku vzdělávací dráhy, zatímco sociální a kulturní kapitál a majetek rodičů hrají roli v rozhodnutích a úspěšnosti v pozdějších tranzicích. Teorie EMI tak není v rozporu s dalšími přístupy, které předpokládají brzký a mizející efekt některých vlivů rodinného prostředí. Druhý článek zkoumá souvislost nekvalitního bydlení a vzdělávání dětí z nízkopříjmových rodin. Ukazuje, že děti z chudých rodin mají významně vyšší šanci, že budou trpět problémy ve vzdělávání, pokud bydlí v nestabilním či nebytovém bydlení. A to i při kontrole ostatních faktorů, jako je socioekonomická situace a struktura rodiny. Třetí článek se zabývá možnými efekty předškolní výchovy na omezení neúspěšnosti ve vzdělávání. Víceúrovňové modelování na datech ze sociálně vyloučených lokalit ukazuje, že absolvování dvou a více let předškolního vzdělávání souvisí s vyšší šancí vyloučených dětí, že se se začlení do standardního proudu základního školství a dostanou se na střední školu. A to i při kontrole lokality, vzdělání a dalších faktorů v domácnosti. Toto zjištění je podepřeno analýzou ukazující, že dva roky ve školce jsou v Česku asociovány také s vyšší měřenou matematickou a čtenářskou gramotností v 15 letech (PISA).